

Cum am învățat să citesc literatura

Mi-am amintit de curînd, cu totul întîmplător, ce extraordinară impresie mi-a făcut o carte pe care am citit-o în adolescență. Nu aveam decît 13 sau 14 ani, cînd mi-a căzut în mînă o colecție de biografii intitulată *Vietile unor bărbați iluștri* de Cornelius Nepos, în vechea *Bibliotecă pentru toți* de la Minerva. Despre traducător nu mai am nici cea mai mică idee. Era vorba, după toate probabilitățile, de o ediție prescurtată a singurului volum păstrat din opera lui Nepos (vechea BPT nu avea mai mult de o sută de pagini în format A6), la fel cu ediția din *Vietile paralele* de Plutarh, pe care am descoperit-o nu mult mai tîrziu, căutînd eu biografiile celebre ale antichității, pentru care aceea a lui Nepos îmi trezise, s-ar zice, gustul. Ani buni după aceea l-am citit pe Plutarh în traducerea completă a lui N. I. Barbu de la Editura Științifică. Nu și pe Nepos, despre care nu știu nici măcar dacă a avut parte de o astfel de ediție modernă.

Încercînd să refac motivele interesului pe care Nepos și Plutarh mi l-au stîrnit, am crezut o vreme că m-a atras biograful propriu-zis, adică amestecul de mit și anecdotă, de prea eroic și de prea uman. Nu exclud ca un astfel de motiv să fi existat. N-am devenit însă un cititor pasionat de biografii, după această experiență, ceea ce m-a determinat, cînd mi-am pus problema, să caut o altă cauză pentru fascinația exercitată asupra mea de *Vietile unor bărbați iluștri* și de *Vietile paralele*. Am recitat săptămînilor trecute cîteva pagini din Plutarh, în traduceri de Petru Cretia și de Adelinei Piatkowski (două numere din seria nouă a BPT) și am avut o surpriză: mi-am dat brusc seama că mă înșelasem în privința interesului meu pentru biografie și că adevărata lui rațiune era alta.

Nepos, Plutarh, Varro, Suetoniu și alți biografi din antichitate n-au propriu vorbind o metodă științifică de apreciere a surselor pe care și bazează reconstituirea. Biografiile scrise de ei sînt evenimentiale și psihologice, mai apropiate de ficțiunea literară decît de istorie. Spiritul critic nu le lipsește, dar e așa zicînd spontan, ca un fel de bun simț, care le permite să pună la îndoială ori să accepte informația furnizată de lacunarele documente pe care le posedă. Și cum nu sînt de obicei în stare să decidă ce trebuie folosit și ce trebuie lăsat deoparte, nu renunță la nimic, relatînd totul, chiar dacă e contradictoriu. Mai mult: contradicțiile creează o puternică senzație de autenticitate. Adevărul pare pur și simplu a nu putea fi găsit. Avea Demostene un talent înnăscut pentru oratorie sau succesul lui e rodul unui efort considerabil de a-și corecta dicția și de a-și îmbunătăți respirația? Era Cicero un fanfaron sau posedă un dezvoltat spirit

autoironic? Din textul biografiei paralele pe care le-o consacră Plutarh nu se poate afla un răspuns la aceste întrebări. Si, fireste, nici la altele, multe, si asta din cauza imposibilității de a verifica izvoarele.

Chiar această slăbiciune a metodei biografice a celor vechi a stat la baza enormei mele satisfacții de lectură. Si cred că nu exagerez dacă spun că ea m-a învățat să citesc literatura. N-aveam nici vocatia, nici, cu atât mai puțin, la vîrsta cu pricina, formația unui istoric. Altceva mijea, se vede treaba, în mine, fără s-o știu, si anume vocatia de critic literar. Biografiile lui Nepos si Plutarh mi-au oferit esențialul pentru orice lectură critică: faptul de a înțelege că ficțiunea nu conține criterii ferme de adevăr, că poate fi plină de contradicții, dînd unuia o impresie opusă decît a dat celuilalt, si că ea lasă spații mari pentru interpretări diferite. Acest pluralism hermeneutic a fost revelația lecturilor mele din biografii antichității. Ei mi-au sugerat infinitatea înțelesurilor cuprinse într-o ficțiune literară. Si mi-au încurajat totodată subiectivitatea lecturii: am știut spontan că pot avea dreptate, în ipoteza mea nouă împotriva ipotezei general admise, si că nu există nici o cale ca ea să-mi fie infirmată. Un critic *in nuce* are absolută trebuință de o astfel de încurajare, altfel abandonează, copleșit de cohorta celor care s-au pronunțat înaintea lui. Si trebuie să fie sigur că lantul de interpretări are atât de multe verigi, încît, oricînd, poate să-i adauge veriga lui personală. O lectură care s-ar bloca, la un moment dat, cînd adevărul ar fi rostit definitiv si irevocabil, nu este una critică. Biografii vechi mi-au insuflat colosala iluzie că interpretarea unei opere nu e apanajul nimănui si nu are sfîrșit.

Cine nu găsește în el forța de a lua de bună iluzia cu pricina nu va deveni niciodată critic literar. Va rămîne un cititor, defensiv si timid, zdrobit de prestigiul judecăților de dinaintea lui. Nepos si Plutarh sînt vinovați de orgoliul care s-a născut în adolescentul care încă nu stia ce va deveni: lor le datorez că n-am rămas un cititor nesățios si naiv, de la ei am învățat cum trebuie citită de fapt literatura.r